

УДК 336.2:347.73:336.7

DOI 10.33244/2617-4154.3(24).2026.98-106

Г. М. Стріяшко,*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та публічного управління,
Національна академія статистики, обліку та аудиту***G. M. Striiashko,***Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Law and Public Administration,
National Academy of Statistics, Accounting and Audit
email: striashko@ukr.net***ORCID 0009-0002-1768-5889**

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УМОВАХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХНЬОЇ ПУБЛІЧНОСТІ

TAX REGULATION OF NON-BANKING FINANCIAL INSTITUTIONS IN THE CONTEXT OF ENSURING THEIR TRANSPARENCY

Трансформація фінансового сектору України в умовах воєнного стану, поглиблення євроінтеграційних процесів і цифровізації економічних відносин обумовлюють потребу в переосмисленні наявних підходів до правового регулювання діяльності небанківських фінансових установ. Сучасна парадигма розвитку ринку фінансових послуг дедалі більше орієнтується не лише на забезпечення фінансової стабільності та платоспроможності його учасників, а й на формування належного рівня їхньої публічності як комплексної характеристики відкритості, підзвітності, добросовісної ринкової поведінки та інформаційної прозорості. За таких умов податкове регулювання набуває нової функціональної ролі, трансформуючись із суто фіскального інструменту у важливий елемент забезпечення публічних інтересів держави, суспільства та учасників ринку фінансових послуг. Когнітивність сучасної моделі фінансового регулювання полягає в переході від традиційного адміністративного впливу до ризик-орієнтованого управління, заснованого на аналітичному оцінюванні поведінкових, податкових та інформаційних ризиків. У цьому контексті податковий комплаєнс перестає бути виключно механізмом забезпечення виконання податкового обов'язку, набуваючи ознак інтегрованої системи забезпечення публічності діяльності небанківських фінансових установ. Саме синергія податкового контролю, фінансового моніторингу, корпоративного управління, цифрових

Ця робота ліцензується відповідно до [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

© Стріяшко Г. М., 2026

технологій і регуляторного нагляду формує сучасну модель правового забезпечення функціонування небанківського фінансового сектору.

Перспективність дослідження визначається тим, що в найближчі роки розвиток небанківського фінансового сектору України відбуватиметься під впливом трьох взаємопов'язаних чинників: післявоєнного економічного відновлення, інтеграції до єдиного фінансового простору Європейського Союзу та масштабної цифрової трансформації фінансових послуг. За цих умов очікується посилення вимог до прозорості діяльності небанківських фінансових установ, удосконалення механізмів податкового комплаєнсу, розширення цифрових інструментів податкового адміністрування, імплементація європейських стандартів обміну податковою інформацією та інтеграція податкового контролю з механізмами фінансового моніторингу й поведінкового нагляду.

Ключові слова: податкове регулювання, небанківські фінансові установи, публічність, податковий комплаєнс, ринок фінансових послуг, воєнний стан, євроінтеграція.

The transformation of Ukraine's financial sector under martial law, coupled with deepening European integration and the digitalization of economic relations, necessitates a fundamental reassessment of current approaches to the legal regulation of non-banking financial institutions. The modern paradigm of the financial services market development is increasingly focused not only on ensuring the financial stability and solvency of its participants, but also on establishing an appropriate level of their publicity as a comprehensive characteristic of openness, accountability, fair market conduct, and information transparency. Under these circumstances, tax regulation assumes a new functional role, transforming from a purely fiscal instrument into a vital element for safeguarding the public interests of the state, society, and financial services market participants. The cognitive nature of the modern financial regulation model lies in the transition from traditional administrative enforcement to risk-oriented management based on the analytical assessment of behavioral, tax, and information risks. In this context, tax compliance ceases to be merely a mechanism for ensuring the fulfillment of tax obligations, acquiring the features of an integrated system for ensuring publicity in the activities of non-banking financial institutions. It is precisely the synergy of tax control, financial monitoring, corporate governance, digital technologies, and regulatory oversight that shapes the modern model of legal framework for the non-banking financial sector functioning.

The prospects of this study are determined by the fact that in the coming years, the development of Ukraine's non-banking financial sector will be driven by three interconnected factors: post-war economic recovery, integration into the single financial space of the European Union, and the large-scale digital transformation of financial services. Under these conditions, expectations include stricter transparency requirements for non-banking financial institutions, the advancement of tax compliance mechanisms, the expansion of digital tax administration tools, the implementation of European standards for the exchange of tax information, and the integration of tax control with financial monitoring and behavioral oversight mechanisms.

Keywords: tax regulation, non-banking financial institutions, publicity, tax compliance, financial services market, martial law, European integration.

Стріяшко Г. М. Податкове регулювання небанківських фінансових установ в умовах забезпечення їхньої публічності

Постановка проблеми. Сучасний розвиток фінансового сектору України характеризується посиленням ролі небанківських фінансових установ у забезпеченні доступу до фінансових послуг, мобілізації фінансових ресурсів і підтриманні економічної активності. Водночас розширення їхнього функціонального значення супроводжується підвищенням суспільного інтересу до прозорості їхньої діяльності, належного виконання податкових обов'язків, відкритості інформації про фінансові операції та дотримання стандартів доброчесної поведінки на фінансовому ринку. За таких умов податкове регулювання небанківських фінансових установ набуває значення не лише як інструмент формування доходів бюджету, а й як складова механізму забезпечення публічності та належної поведінки учасників фінансового ринку.

Наукова значущість проблеми полягає в потребі переосмислення співвідношення податкового регулювання та публічності діяльності небанківських фінансових установ. Традиційне розуміння податково-правового регулювання переважно зосереджується на визначенні податкових обов'язків, порядку їхнього виконання та застосуванні заходів відповідальності. Водночас сучасні тенденції розвитку фінансового ринку передбачають поступове зміщення акценту від виключно фіскального впливу до превентивного, ризик-орієнтованого та комплаєнс-орієнтованого регулювання, що потребує відповідного теоретико-правового осмислення.

Практична значущість проблеми зумовлена потребою в забезпеченні балансу між публічними інтересами держави у сфері оподаткування та приватними інтересами небанківських фінансових установ щодо здійснення господарської діяльності в умовах чітких, передбачуваних і пропорційних регуляторних вимог. Особливого значення це набуває в умовах цифровізації фінансового сектору, посилення вимог до розкриття інформації, розвитку ризик-орієнтованого нагляду та адаптації українського законодавства до стандартів Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика податкового регулювання діяльності суб'єктів фінансового ринку, функціонування небанківських фінансових установ і розвитку ринку фінансових послуг традиційно перебуває в полі зору представників фінансово-правової науки, адміністративного права та економічної теорії. Фундаментальні засади фінансово-правового регулювання, фінансової діяльності держави, розвитку фінансової системи та функціонування ринку фінансових послуг сформовано в працях Л. Касьяненко, О. Музики-Стефанчук, О. Орлюк, Н. Пришви тощо, які заклали теоретичне підґрунтя дослідження фінансово-правових механізмів державного регулювання. Економічні аспекти діяльності небанківських фінансових установ, їх роль у фінансовому посередництві, розвиток окремих сегментів ринку фінансових послуг, питання конкурентоспроможності, фінансової стійкості та інституційного розвитку досліджували О. Дорош, І. Каракулова, О. Сідельник, В. Опарін, О. Барановський та інші представники економічної науки.

Окремий напрям становлять дослідження, присвячені податково-правовому регулюванню, механізмам реалізації податкового обов'язку, податковому контролю, податковому адмініструванню, податковому комплаєнсу та вдосконаленню податкового законодавства, які здійснювали М. Кучерявенко, Д. Гетманцев, А. Соколовська, Н. Пришва та інші вчені.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених податковому регулюванню, діяльності небанківських фінансових установ та функціонуванню ринку фінансових послуг, комплексний аналіз взаємозв'язку податкового регулювання із забезпеченням публічності діяльності небанківських фінансових установ практично відсутній. Недостатньо дослідженими залишаються евристичні можливості використання податково-правових інструментів для формування належного рівня інформаційної відкритості, добросовісної ринкової поведінки, податкової дисципліни та зміцнення довіри до небанківського фінансового сектору.

Виклад основного матеріалу. Актуальність дослідження значною мірою детермінується військовою агресією проти України та запровадженням правового режиму воєнного стану, що істотно змінили умови функціонування небанківського фінансового сектору. Зростання бюджетного дефіциту, потреба в концентрації фінансових ресурсів для забезпечення обороноздатності держави, релокація бізнесу, підвищення ризиків ухилення від оподаткування, цифровізація фінансових операцій, збільшення обсягів міжнародної фінансової допомоги та потреба в забезпеченні її прозорого використання актуалізували проблему ефективності податкового регулювання діяльності небанківських фінансових установ. У цих умовах особливого значення набуває забезпечення належного рівня їхньої публічності як інструменту мінімізації фінансових ризиків, зміцнення довіри до фінансового ринку та запобігання використанню небанківського сектору для реалізації схем ухилення від оподаткування, легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування інших протиправних практик. Когнітивність сучасної моделі фінансового регулювання полягає в переході від традиційного адміністративного впливу до ризик-орієнтованого управління, заснованого на аналітичному оцінюванні поведінкових, податкових та інформаційних ризиків. У цьому контексті податковий комплаєнс перестає бути виключно механізмом забезпечення виконання податкового обов'язку, набуваючи ознак інтегрованої системи забезпечення публічності діяльності небанківських фінансових установ.

Водночас процеси європейської інтеграції України обумовлюють потребу в гармонізації національного законодавства із правом Європейського Союзу, насамперед у частині забезпечення податкової прозорості, розвитку механізмів комплаєнсу, належного корпоративного управління та захисту прав споживачів фінансових послуг. У сучасній фінансово-правовій науці фундаментальні засади державного регулювання фінансової діяльності сформульовані в працях О. Орлюк, яка послідовно обґрунтовує, що фінансовий ринок є складовою фінансової системи держави, а ефективність його функціонування залежить від узгодженості приватних і публічних інтересів. Науковиця наголошує, що фінансово-правове регулювання має забезпечувати не лише формування бюджетних ресурсів, а й стабільність фінансових інститутів, захист прав споживачів фінансових послуг і прозорість діяльності професійних учасників ринку [2].

Вагомий внесок у розвиток доктрини фінансового права зробила Н. Пришва, яка розглядає фінансову діяльність держави як систему публічно-владних відносин, у межах яких податкове регулювання виконує не лише фіскальну, а й стимулювальну, контрольну та інформаційну функції. На думку дослідниці, сучасний розвиток фінансового

законодавства потребує комплексного поєднання податкового контролю із механізмами фінансового моніторингу та державного нагляду, що набуває особливого значення для небанківських фінансових установ [3].

Питання податково-правового регулювання найбільш ґрунтовно досліджені в працях М. Кучерявенка. Учений визначає податкове регулювання як багатофункціональний правовий механізм, який забезпечує баланс між публічними фінансовими інтересами держави та правами платників податків. Особливу увагу він приділяє принципам податкового права, податковому контролю, адмініструванню податків і гарантіям реалізації податкового обов'язку. У сучасних умовах ці положення набувають нового змісту, оскільки податковий контроль дедалі більше інтегрується із цифровими механізмами управління ризиками [4].

Д. Гетманцев у своїх дослідженнях акцентує увагу на трансформації податкового адміністрування в умовах цифровізації економіки. Науковець обґрунтовує потребу в розвитку ризик-орієнтованої моделі податкового контролю, запровадженні сучасних інструментів податкового комплаєнсу й розширенні міжнародного обміну податковою інформацією відповідно до стандартів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Саме ці підходи поступово стають основою реформування української податкової системи.

Значний внесок у дослідження податкової політики держави зробила А. Соколовська. У її працях податкове регулювання розглядається як один із ключових інструментів економічної політики держави, який має забезпечувати не лише мобілізацію доходів бюджету, але й створення умов для розвитку підприємництва, інвестиційної діяльності та фінансового сектору. Авторка наголошує, що ефективність податкової системи безпосередньо залежить від рівня її прозорості, передбачуваності та стабільності [5].

Економічні аспекти функціонування небанківських фінансових установ знайшли відображення в працях В. М. Опаріна та О. І. Барановського. Науковці досліджують місце небанківських фінансових установ у системі фінансового посередництва, механізми забезпечення їх фінансової стійкості, конкурентоспроможності та державного регулювання. Водночас особлива увага приділяється потребі в підвищенні рівня прозорості діяльності таких установ, як передумови розвитку довіри до фінансового ринку [6].

На нормативному рівні сучасна модель податкового регулювання небанківських фінансових установ ґрунтується насамперед на положеннях Податкового кодексу України, який визначає засади виконання податкового обов'язку, здійснення податкового контролю та інформаційної взаємодії між органами контролю та платниками податків. Водночас після проведення реформи «спліт» ключовим регулятором більшості небанківських фінансових установ став Національний банк України, що знайшло відображення в Законі України від 14 грудня 2021 року № 1953-IX «Про фінансові послуги та фінансові компанії». Цей Закон значно розширив вимоги до корпоративного управління, розкриття інформації, систем управління ризиками, внутрішнього контролю та прозорості діяльності фінансових компаній, що фактично формує нову концепцію їхньої публічності [7]. Важливе значення має також Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та

фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», який інтегрує небанківські фінансові установи до системи фінансового моніторингу. Запровадження ризик-орієнтованого підходу, процедур належної перевірки клієнтів (KYC), розкриття інформації про кінцевих бенефіціарних власників та обміну інформацією з державними органами суттєво посилює взаємозв'язок між податковим контролем, фінансовим моніторингом і забезпеченням публічності діяльності таких установ [8].

Європейський вектор реформування визначається імплементацією положень Директив ЄС у сфері боротьби з відмиванням коштів (AMLD), вимог щодо податкової прозорості та міжнародного автоматичного обміну податковою інформацією (CRS), а також принципів корпоративного управління, які поступово інтегруються до національного законодавства. Саме тому сучасне податкове регулювання вже не обмежується виключно виконанням фіскальної функції, а стає складовою комплексного механізму забезпечення відкритості, доброчесності та інформаційної прозорості небанківського фінансового сектору, що повністю відповідає загальній концепції дослідження [9; 10].

Водночас аналіз наукових праць і чинного законодавства свідчить, що питання податкового регулювання діяльності небанківських фінансових установ переважно досліджуються крізь призму виконання фіскальної функції держави, податкового адміністрування або фінансового контролю. Натомість комплексний фінансово-правовий аналіз податкового регулювання як інструменту забезпечення публічності діяльності небанківських фінансових установ, формування їхньої інформаційної відкритості, добросовісної ринкової поведінки, підвищення рівня податкового комплаєнсу, зміцнення довіри до фінансового ринку та забезпечення фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану, цифровізації та європейської інтеграції практично відсутній. Саме ця обставина зумовлює актуальність проведення комплексного дослідження зазначеної проблематики та визначає потребу у формуванні нової концепції податкового регулювання небанківських фінансових установ, у якій публічність є не лише наслідком державного контролю, а й самостійною правовою цінністю та складовою ефективного функціонування сучасного фінансового ринку.

Так, О. Музика-Стефанчук, досліджуючи сучасну концепцію права публічних фінансів, наголошує, що розвиток фінансового законодавства повинен ґрунтуватися на принципах відкритості, прозорості, підзвітності та належного врядування, які забезпечують реалізацію публічного інтересу у сфері фінансової діяльності держави. На думку науковиці, саме прозорість фінансових правовідносин є вагомим передумовою ефективності державного фінансового контролю та функціонування фінансового ринку [11].

Аналогічної позиції дотримується Н. Якимчук, яка зазначає, що сучасне фінансове право поступово трансформується від виключно регулятивної моделі до моделі забезпечення публічного інтересу, де відкритість фінансової діяльності, інформаційна прозорість і підзвітність суб'єктів фінансових правовідносин стають важливими умовами ефективного державного управління фінансовою системою [12].

Окремі аспекти принципу публічності досліджує також Л. Касьяненко, яка пов'язує його із розвитком фінансово-контрольних процедур та інформаційної взаємодії між державою і суб'єктами фінансових правовідносин. Науковиця підкреслює, що сучасний

фінансовий контроль неможливий без забезпечення відкритості інформації, належної звітності та правової визначеності процедур контролю, що формує основу довіри до фінансової системи держави

Положення зазначених учених дають змогу зробити висновок, що публічність діяльності небанківських фінансових установ доцільно розглядати значно ширше, ніж лише обов'язок оприлюднювати інформацію. Вона охоплює відкритість структури власності, прозорість фінансових операцій, належне корпоративне управління, добросовісне виконання податкових обов'язків, ефективну систему внутрішнього контролю, дотримання вимог фінансового моніторингу, своєчасне розкриття інформації та підзвітність перед державою споживачами фінансових послуг і суспільством. За таких умов податкове регулювання набуває нового функціонального призначення, оскільки забезпечує не лише реалізацію фіскальної функції держави, а й формує один із ключових механізмів забезпечення публічності діяльності небанківських фінансових установ через податковий комплаєнс, інформаційну відкритість, контроль за фінансовими потоками та мінімізацію податкових ризиків.

Висновки. На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що сучасне податкове регулювання діяльності небанківських фінансових установ в Україні перебуває на етапі якісної трансформації під впливом воєнного стану, цифровізації фінансових відносин та євроінтеграційних процесів. Його функціональне призначення вже не обмежується забезпеченням виконання фіскальної функції держави, а поступово розширюється до комплексного механізму забезпечення публічності, прозорості та доброчесності функціонування небанківського фінансового сектору.

Податкове регулювання діяльності небанківських фінансових установ потрібно розглядати не лише як інструмент забезпечення виконання податкового обов'язку, а як комплексний фінансово-правовий механізм забезпечення відкритості, прозорості, добросовісної поведінки та підзвітності учасників фінансового ринку.

Удосконалити положення Податкового кодексу України за рахунок розвитку ризик-орієнтованої моделі податкового контролю, що передбачає використання сучасних цифрових інструментів аналізу податкових ризиків та оцінювання рівня податкового комплаєнсу небанківських фінансових установ. Забезпечити інтеграцію інформаційних ресурсів Державної податкової служби України, Національного банку України, Державної служби фінансового моніторингу України та інших уповноважених органів із дотриманням вимог щодо захисту персональних даних та інформаційної безпеки. Розробити єдині методичні рекомендації щодо впровадження систем внутрішнього податкового комплаєнсу в небанківських фінансових установах із визначенням критеріїв оцінювання податкових ризиків, процедур внутрішнього контролю та механізмів взаємодії з органами контролю. Гармонізувати національне законодавство із правом Європейського Союзу через подальшу імплементацію міжнародних стандартів податкової прозорості, автоматичний обмін інформацією, фінансовий моніторинг та корпоративне управління. Запровадити систему оцінювання рівня публічності небанківських фінансових установ із використанням критеріїв відкритості інформації, якості корпоративного управління, рівня податкового комплаєнсу, ефективності внутрішнього контролю та виконання вимог фінансового

моніторингу. Посилити нормативне регулювання щодо розкриття інформації про структуру власності, кінцевих бенефіціарних власників, систему управління ризиками та результати внутрішнього контролю, що сприятиме підвищенню довіри до небанківського фінансового сектору та забезпеченню фінансової стабільності держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
2. Орлюк О. П. *Фінансове право: академічний курс*. К. : Юрінком Інтер, 2010. URL : https://koha.oa.edu.ua/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=365409&query_desc=Provider%3AЮрінком
3. *Фінансове право України : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / Л. К. Воронова, М. П. Кучерявенко, Н. Ю. Пришва та ін. К. : Правова єдність, 2009. 395 с.*
4. *Податкове право : підручник / за ред. Д. О. Гетманцева та М. П. Кучерявенка ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2025. 488 с. URL : <https://jurkniga.ua/contents/podatkove-pravo-ukrani>*
5. Соколовська А. Податкова система держави: теорія та практика становлення : спец. 08.04.01 – Фінанси, грошовий обіг і кредит / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2002.
6. Опарін В. М. *Фінанси (Загальна теорія) : навч. посібник. 3-тє вид., без змін. К. : КНЕУ, 2006. 240 с.*
7. Про фінансові послуги та фінансові компанії : Закон України від 14 грудня 2021 року № 1953-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>
8. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
9. Директива ЄП і ради (ЄС) 2018/843 від 30 травня 2018 року про внесення змін до директиви (ЄС) про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму та про внесення змін до директив 2009/138/ЄС і 2013/36/ЄС. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_010-18#Text
10. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2015/849 від 20 травня 2015 року про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму, про внесення змін до регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 648/2012 та про скасування директиви Європейського Парламенту і Ради 2005/60/ЄС та директиви комісії 2006/70/ЄС. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_037-15#Text
11. Музика-Стефанчук О. А., Якимчук Н. Я. *Сучасне фінансове право. Право публічних фінансів : підручник*. Київ : АртЕк, 2024. 656 с. URL : <https://stefanchuk.com/wp-content/uploads/2024/03/Музика-Стефанчук-О.А.-Якимчук-Н.Я.-Сучасне-фінансове-право.-Право-публічних-фінансів.-Підручник.pdf>

12. Якимчук Н. Я. Правова природа та особливості регулювання фінансово-правової категорії «захищені видатки». *Актуальні проблеми юридичної науки. Право і суспільство*. 2023. № 6. DOI : <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.60>

13. Касьяненко Л. М., Глух М. В. Процесуальна форма у фінансовому праві. *Ірпінський юридичний часопис*. 2024. № 3 (16). С. 112–118. DOI : [https://doi.org/10.33244/2617-4154-3\(16\)-2024-112-118](https://doi.org/10.33244/2617-4154-3(16)-2024-112-118)

14. Про затвердження Основних напрямів розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року та плану заходів щодо їх реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.05.2021 № 435-р. 2. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-2021-p#Text>

Дата надходження 05.08.2026

Дата прийняття після рецензування 11.08.2026

Дата рекомендації 27.08.2026

Дата публікації 30.09.2026